

Luka Vukušić

Hrvatski državni arhiv, Zagreb

UDK 37-05 Baričević, A.A.
37-05 Penzel, A. J.
37(497.5)"17"
737(497.5)"17"

Primljeno: 2005. godine

Pregledni članak

ADAM ALOJZIJE BARIČEVIĆ I ABRAHAM JAKOV PENZEL - PROFESORI NA KRAJU 18. STOLJEĆA

U članku autor objavljuje dio korespondencije dvaju profesora s kraja 18. stoljeća - Adama Alojzija Baričevića i Abrahama Jakova Penzla, koja se čuva u arhivu HAZU. Izabrani dijelovi tematski se odnose na školstvo i numizmatiku. Kroz biografije profesora i prikaz reorganizacije školstva u Hrvatskoj 1776. godine, može se dobiti uvid u širinu naobrazbe ondašnjih profesora i dijelom u stanje školstva 18. stoljeća.

Ključne riječi: Baričević, Alojzije Adam, Penzel, Abraham Jakov, povijest školstva, profesori, korespondencija, numizmatika, Hrvatska, 18. st.

Uvod

Vjerujem da će prevedeni dijelovi nekoliko pisama Adama Alojzija Baričevića i Abrahama Jakova Penzla, kao i tekst kojim ću ih popratiti, barem donekle čitateljima uspjeti približiti te ljude, profesore s kraja osamnaestog stoljeća.

Pisma su dio korespondencije Adama Alojzija Baričevića koja se čuva u arhivu HAZU pod oznakom II. b. 41. Korespondencija sadrži pet svezaka prijepisa izgubljenih originalnih pisama. Svi su svesci, izuzev trećeg, pisani čistim i urednim Baričevićevim rukopisom. Natpisi koji nisu Baričevićevi, a nalaze se izvana na svescima, ukazuju na sadržaj svakog pojedinog. Tako na prvom stoji *Epistolae A. Baričević ad diversos. An. 1779.-1788*, drugom *An. 1788.-1793*, trećem *An. 1779.-1787*. te olovkom dodano *Maculatura*¹, četvrtom *Fasciculus IV. Epistolarum ad diversos ab anno 1793. usque 1800*, petom *Fasciculus V. Epistolarum ad diversos ab anno 1800. usque 1805*. Dakle, u svim su svescima prijepisi pisama poredani po datumima. Jedino je treći svezak nešto drukčiji. Naime, u njemu su prepisana pisma koja se nalaze i u drugim svescima, nekoliko ispravljenih koncepta, mnogo praznih i istrnutih listova, ali i pet pisama kojih drugdje nema.

¹ Svaštara.

Zajedno s korespondencijom Baričevićeva prijatelja Vincentija Kalafatića² koja je dodana kao šesti svezak, korespondencija broji 374 pisma. Osim jednog originala sva su pisma u prijepisu, a osim dva pisana talijanskim i jednog njemačkim jezikom, sva su pisana latinskim jezikom.

Baričević se počeo dopisivati još kao bečki đak 1779. godine. Pisao je kontroliranim stilom humanista u kojem se mnogo pazi na sadržaj i formu i to tako da gotovo ništa od autorove osobnosti ne izlazi na vidjelo. Taj stil dobro opisuje Vladoje Dukat: *“To su pisma hladna, jer ih ne zagrijava toplina unutrašnjega saučešća, te se ona često doimaju kao stilističke vježbe zrelih i darovitih đaka.”*³ Ipak, u nekim je pismima Kalafatiću Baričević pokazao da može pisati drukčije i otvorenije.

Sadržaj je pisama mnogo zanimljiviji od stila. Baričević uglavnom piše o kulturno-književnim prilikama u Hrvatskoj i to učenim ljudima sa svih strana Europe. Jedan je od tih ljudi bio i Abraham Jakov Penzel.

Životopis Adama Abrahama Penzela

Abraham Jakob Penzel rođen je kao sin kalvinističkog pastora 17. studenog 1749. godine u selu Törten kod Dessaua. Već je u gimnazijskim danima počelo njegovo često mijenjanje mjesta boravka. Tako je gimnaziju najprije pohađao privatno u oca, zatim u Jessnitzu, pa od 1762. godine u Halli, a od 1767. godine u Göttingenu. Od 1770. do 1771. godine je studirao u Leipzigu i Halli gdje je 1771. godine i magistrirao.

Zbog svoje nemirne istraživačke prirode Penzel je skakao s mjesta na mjesto i bavio se sad ovim, sad onim. Tako je Penzel boravio: do 1774. godine u Jeni, Jessnitzu i Würzburgu; od 1774. do 1778. godine u pruskoj vojsci u Königsbergu, ali samo formalno, bez vršenja vojničkih dužnosti; do srpnja 1778. godine u Varšavi poučavajući francuski i engleski jezik; do 1779. godine u okolici Krakova kao odgojitelj; od 1779. do 1782. godine u samom Krakovu gdje je bio, među ostalim, ravnatelj akademske tiskare, drugi knjižničar i učitelj njemačkog jezika u sjemeništu svetog Petra; od 1782. do 1785. godine u Dąbrovi u Galiciji kao odgojitelj kod grofa Soltyka; od 1786. do 1791. godine opet u Krakovu kao tiskar; do 1793. godine u Gornjoj Šleskoj kao odgojitelj kod plemića Pawlowitza; od 1793. do 1798. godine u Ljubljani kao gimnazijski profesor poezije; od 1798. do 1812. godine u Trstu kao učitelj jezika; od svibnja 1812. do studenog 1813. godine u Münchenu; do Božića 1813. godine u Leipzigu; do veljače 1814. godine u selu Dessauskem; do rujna 1815. godine u Halli; do 1816. godine u selu Heldrungen kao domaći učitelj te napokon od srpnja 1816. do smrti 17. ožujka 1819. u Jeni.

Penzel je ugled stekao sedamdesetih godina kad je u časopisima kao npr. *Acta eruditorum* i *Leipziger gelehrte Zeitung* počeo objavljivati članke najrazličitijih tema, od onih koje se tiču poezije, stare geografije, numizmatike, klasične filologije (osobito pri-

² Profesor na zagrebačkoj akademiji i župnik u Pokupskom.

³ Vladoje Dukat: *O književnom i naučnom radu Adama Alojzija Baričevića (1756.-1806.)*, Rad JAZU, 1921, 224, str. 94.

jevoda grčkih geografa i povjesničara), pa sve do onih o poljskoj povijesti, književnosti i vjerskom opredjeljenju. Zgodno je napomenuti da je Penzel, rođeni kalvinist, 1774. godine prešao na katolicizam, da bi se pred smrt, u Jeni, opet vratio protestantizmu. Kako je prije rečeno, bio je on osoba koja se nije mogla svim snagama usmjeriti na nešto određeno. To, i njegov porok, pijanstvo, bili su glavni uzroci što se cijeloga života nije mogao dulje zadržati u višim kulturno-znanstvenim krugovima. Ipak su njegova djela i znanstveni radovi vrijedni pažnje i poštovanja. Najvrjedniji su mu komentarima bogati prijevodi Strabona i Diona Kasija iz sedamdesetih i osamdesetih godina osamnaestog stoljeća⁴. Zanimljiva su njegova pisma upućena raznim učenim ljudima diljem Europe, *Epinikion* u čast nadvojvodi Karlu koji se borio protiv Napoleona i bajka o Jeanetti učinjena prema predlošku Voltaireve *La Pucelle*. U skladu je s Penzelovim karakterom i njegovo zanimanje za razne jezike. Penzel je osim materinim njemačkim, te latinskim i grčkim, vladao i francuskim, talijanskim, engleskim, hebrejskim, danskim, švedskim, islandskim, litavskim, letonskim, estonskim, lužičkim, poljskim, ruskim i mađarskim jezikom, a kasnije je u Trstu učio još i armenski, turski i crkvenoslavenski. U tome se s njime uopće rijetko tko mogao mjeriti, a u Ljubljani, gdje je boravio dok se dopisivao s Baričevićem, nije imao nikakvih konkurenata.

Penzel je u Ljubljani stigao nakon što ga je carski dvorski savjetnik Birkenstock, jedan od glavnih pomagača Josipa II. pri provođenju njegovih školskih reformi, prije čuvši za njega, iz Šleske pozvao u Beč gdje ga je onda 21. veljače 1793. godine car imenovao profesorom svih predmeta poezije za najviši peti razred gimnazije u Ljubljani. U početku se ondje dobro snalazio. Stjecao je simpatije učenika dopuštajući im da konstruktivno kritiziraju njegov način rada. Prijateljio se s grofom Zoisom i njegovom majkom koji su mu postali meceni i pokušali ga odviknuti od pića, a preko njih je Penzel ušao u krug slovenskih preporoditelja Linharta, Kumerdeja i Vodnika. No slovenski preporoditelji nisu imali toliko razrađen program da bi mogli oduševiti Penzela, pa se on okrenuo hrvatskima s kojima se počeo dopisivati. Tako je, među ostalima, upoznao i Baričevića koji mu je poslao hrvatske rječnike Jambrešića i Belostenca, te još neke knjige koje je Penzel tražio zanimajući se kao slavenski filolog i za hrvatski jezik i narječja. Uz strast prema knjigama bila je u Penzela i velika strast prema starom novcu. Počeo ga je skupljati već u Poljskoj, a u Ljubljani mu je numizmatička riznica još narasla i postala zaista vrijedna poštovanja. Ipak je Penzel 1798. godine morao otići iz Ljubljane. Nešto je prije opet počeo zapadati u nevolje s pićem i dugovima, što je dovelo do prekida sa Zoisovima, a kada se još sukobio s prefektom Thanhauserom i drugim utjecajnim ljudima, izgon je bio logičan. Ništa mu nije pomogao austrijski patriotizam. Naime, Penzel je, osim što je 1797. godine napisao *Epinikion* nadvojvodi Karlu, bio i odlučan zagovornik monarhije i jedini je od svih ljubljanskih profesora izdvajao 12 od 400 guldena svoje godišnje plaće za potrebe carske vojske. Izgon mu je to teže pao što mu je oduzeta njegova vrijedna knjižnica. Bilo je u njoj ukupno 773 djela i to iz, više-manje, svih područja kojima se Penzel bavio. Neko je vrijeme životario u

⁴ *Strabo's allgemeine Erdbeschreibung*, Lemgo (1775-1777.); i *Des Titus Dio Kassius Kokkejanus... Jahrbücher röm. Gesch.*, 1. svezak, Leipzig 1786.

Ljubljani radeći kao glumac. Tada je i Baričevića molio za učiteljski posao u Hrvatskoj, ali Baričević mu nije pomogao i Penzel je nastavio svoj lutalački život odselivši u listopadu 1798. godine u Trst.⁵

Životopis Adama Alojzija Baričevića

Adam Alojzije Baričević rodio se 12. rujna 1756. godine na Dolcu u Zagrebu. Budući da je rano ostao bez roditelja, brigu je o njemu preuzeo zagrebački kanonik Nikola Turčić. U Zagrebu je Baričević do 1773. godine završio osnovnu školu i šest razreda gimnazije, da bi iste godine uz pomoć rođaka Josipa Mikocija⁶ upisao studij teologije i filozofije u Beču koji je završio 1779. godine. Krajem te godine Baričević je u Zagrebu zaređen za svećenika. Prvo je nekoliko mjeseci bio kapelan u Pakracu, a u prosincu je 1780. godine otišao u Peštu na studij humaniora i tamo stekao zvanje gimnazijskog učitelja. Baričević je 1782. godine postao izvanredni, a 1784. godine redoviti profesor Zagrebačke Glavne gimnazije čiju je kroniku, kao akademijski historicus, pisao od 1784. do 1790. godine. Tih je godina školske praznike često provodio izvan Zagreba. Tako je primjerice 1787. godine bio u Sisku, gdje se inače bavio iskapanjem starog novca i drugih starina bogateći svoju numizmatičku zbirku. Dana 16. srpnja 1786. godine Zagreb je poharao veliki požar koji je uništio Baričevićevu rodnu kuću s velikim dijelom njegove knjižnice te župnu crkvu njegove buduće župe Svete Marije koju dobiva 1790. godine, nakon što je napustio nastavničku službu. Tada je Baričević stradao u crkvi postavio novi krov i kupolu, te joj načinio novi ulaz i kamene stubove koje prije požara nisu ni postojale. Obnovio je i svoju knjižnicu, i to uglavnom latinskim knjigama s tek nešto hrvatskih, većinom na kajkavskom narječju. Kasnije je te knjige zajedno s rukopisnom i numizmatičkom zbirkom ostavio svojim nećacima Adamu i Pavlu, rođenim u prvom braku njegove sestre. A loše je materijalno stanje Baričevićeve sestre vjerojatno uzrokovalo 1803. godine njegov premještaj iz župe Svete Marije u Brdovec gdje je 21. ožujka 1806. godine i umro. Pokopan je u Zagrebu u crkvi svete Marije.

Budući da su Baričevićevi nećaci Adam i Pavao Mravinec postali svećenici i time ostali bez nasljednika kojima bi povjerili Baričevićevu ostavštinu, ona je dijelom izgubljena, a dijelom pohranjena u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Baričević je bio ugledniji izvan, nego unutar Hrvatske. Bio je član napuljske i torinske akademije, a Carska ruska akademija ga je po odredbi Katarine II. odlikovala zlatnom spomen medaljom.

Najveći dio sačuvanih djela Adama Baričevića otpada na njegova pisma, no nisu ga priznatim latinistom toliko učinila pisma, koliko uspjeh kada mu je 1790. godine u uglednom talijanskom časopisu objavljena biografija talijanskog arheologa i klasičnog filologa i njegova korespondenta Girolama Ferrija pod naslovom *Vita Hieronymi Ferri Longionensis*. Ferri je pripadao istoj struji kao i Baričević, koja je smatrala da je latin-

⁵ Usporedi: Dukat, Vladoje: Korespondencija Abrahama Penzela i Adama Baričevića, *Narodna starina*, 3 (1924), str. 29-36.

⁶ Baričevićev školski kolega, kasnije profesor i pisac znanstvenopovijesnih djela.

ski jezik, kao službeni jezik Crkve i začetnika talijanskog književnog jezika, Dantea, Petrarce i Mussata, itekako živ i da ga zato treba učiti u školama. Baričević je svojim djelom odao počast i osobi Ferrija, i njegovim stavovima, što je među učenima bilo vrlo dobro primljeno. Od ostalih sačuvanih Baričevićevih djela vrijedi istaknuti *Oratio in laudem Budae*, jedan od njegova tri govora, *Pismo Filomusija* u kojem se razlaže rad profesora književnosti, filološki rad nazvan *Mali komentar o sudbini latinskog jezika*. Baričević se mnogo zanimao za hrvatsku kulturnu i književnu baštinu te pisao povijesti hrvatske književnosti. Poznati su naslovi: *Comentarii scriptorum Croatiae*, *Historia litteraria Pannoniae Saviae*, *Historia litteraria Croatiae*, *Comentariolum de scriptoribus Patriae*; ali od svega što se tiče povijesti hrvatske književnosti očuvan je samo rukopis *De scriptoribus Pannoniae Saviae*, zbirka *Collectanea*, životopisi Stjepana Dijaneševića⁷, Baltazara Adama Krčelića⁸ i Baričevićeva skrbnika Nikole Turčića, te *Popis knjiga tiskanih u Zagrebu od 1690. do 1800. godine*. Naslovi se *De monachis Pannoniae*, *Vita Josephi Gallyphi*⁹ i *Vita Mazzuchelli*¹⁰ spominju u pismima kao djela u pripremi. Među neostvarene Baričevićeve planove spada i ponovno izdanje Vitezovićeve djela *Plorantis Croatiae saecula duo* i priprema za tisak Krčelićeva djela *Historia episcoporum Zagrabienisium*. Još vrijedi spomenuti da je Baričević dopunio Mikocijevo djelo *Otiorum Croatiae liber unus* i da je, kako navodi njegov nećak Adam Mravinec, svake godine, dok je bio župnik Svete Marije, običavao ispjevati nove adventske i božićne pjesme. Zato se pretpostavlja da su one pjesme, koje se u crkvenim pjesmaricama ne javljaju do devetnaestog stoljeća, vjerojatno Baričevićeve. To su npr. *Kyrie eleison* i *Svim na zemlji*. U mnogima je od tih pjesama, ali i u drugim prilikama, npr. u svojim pismima upućenim biskupu Vrhovcu i zagrebačkom gumbarskom cehu, Baričević dokazao kako, iako vješt latinskom jeziku, može pisati glatkom kajkavštinom. Uostalom, on je svakom prilikom pozdravljao ma kako neznatan prilog hrvatskoj kulturi i slovio je za jednu od važnijih osoba koje su povezivale hrvatski sjever i jug.¹¹

Školstvo u Hrvatskoj na kraju 18. stoljeća

Prava je reorganizacija školstva u Habsburškoj monarhiji provedena tek 1776. godine. Tome je neposredno prethodilo ukinuće Družbe Isusove koja je u Hrvatskoj, ali i mnogim drugim europskim državama vodila cjelokupni sustav obrazovanja. Dana 5.

⁷ Podatke je za Dijaneševićevu biografiju Baričević tražio od profesora padovanskog sveučilišta Klementa Sibilata. Dijaneševića Baričević naziva svojim sugrađaninom i učenim mužem.

⁸ Baltazar Adam Krčelić (1715. - 1778.), hrvatski historiograf, latinist.

⁹ Josip Galjuf, zagrebački biskup, umro 5. veljače 1786. godine.

¹⁰ Conte Giovanni Maria Mazzuchelli (1707. - 1765.) autor je ovećeg djela *Gli scriptori d'Italia*.

¹¹ Usporedi: Dukat, Vladoje: *Korespondencija Adama Alojzija Baričevića*, Rad JAZU, 1932., 243, str. 127-178; Kolumbić, Nikica: *Hrvatski biografski leksikon, 1 A-Bi*, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1983, str. 460-462; Perić, Olga: Baričevićev "Mali komentar o latinskom jeziku", Adamus Aloysius Baričević: *Commentariolum de linguae Latinae fatis, Latina et Graeca*, broj 20, Zagreb, 1982. str. 124-128; Kombol, Mihovil: *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, 2. izdanje, Matica hrvatska, Zagreb, 1961., str. 323-396.

kolovoza 1776. kraljica Marija Terezija donijela je *dobrohotnu odluku* koja je trebala modernizirati školstvo i studijsko obrazovanje. Odluka se sastojala od uvodnog dijela, 26 točaka i nekoliko tablica i naputaka.

Po toj je odluci sastavljeno povjerenstvo koje se brinulo za probleme studija i škola, a činili su ga viši kraljevski ravnatelj studija i škola, kraljevski nadzornik nacionalnih škola i dva člana Kraljevskog vijeća. Školsko se povjerenstvo sastajalo svakog tjedna te preko Kraljevskog vijeća o svojim odlukama obavještavalo kraljicu, dok je s druge strane njene naredbe provodio viši ravnatelj studija i škola. Viši je ravnatelj studija i škola upravljao svim konviktima i sjemeništima te bio na čelu tada osnovanog zagrebačkog školskog okruga koji je obuhvaćao: sve osnovne škole u Hrvatskoj, Slavoniji, Međimurju, Rijeci i Primorju; niže gimnazije u Križevcima i Rumi; više gimnazije u Varaždinu, Požegi i Osijeku; glavnu osnovnu školu, Akademiju i Glavnu gimnaziju u Zagrebu. Prvi je viši ravnatelj studija i škola bio Baričevićev korespondent, plemić Nikola Škrlec.

Nadalje je dobrohotna odluka tražila osnivanje jedne kraljevske akademije, što je krajem 1776. i ostvareno. Nju je vodio mjesni ravnatelj koji je bio podređen višem kraljevskom ravnatelju. Profesori su odabrani natječajem koji su proveli kraljevski komesar, viši ravnatelj i ravnatelj akademije. Prema tablici priloženoj odluci u Akademiji su utemeljena tri fakulteta s ukupno 15 profesora. Akademiji je na čelu bio predstojnik s akademskim predsjednikom, dok su na čelu svakog od tri fakulteta bila tri prodekana i najstarija profesora. Ti su fakulteti, Teološki, Pravni i Filozofski, imali po četiri predmetna profesora i po jednog izvanrednog profesora čija je dužnost bila da zamjenjuje bolesne ili spriječene profesore. Zapisnik i arhiv Akademije vodio je mlađi profesor prava, a kroniku profesor povijesti Filozofskog fakulteta. Svi su profesori novootvorene Akademije bili svećenici, osim dvojice s Pravnog fakulteta, no i oni su uskoro premješteni kraljičinom odlukom.

Ravnatelj Akademije, čija je dužnost bila brinuti se o pridržavanju propisane nastavne metode, o urednom održavanju nastave, te o redu unutar Akademije, nije mogao sve odluke donositi sam. Osnovano je savjetodavno tijelo, akademski magistrat kojim je predsjedao viši ravnatelj ili najstariji prodekan, a članovi su mu bili prodekani svih fakulteta, najstariji profesor razreda humaniora kao prodirektor glavne gimnazije i akademski povjerenik.

U dobrohotnoj odluci se vrlo detaljno opisuju dužnosti višeg kraljevskog ravnatelja. On je bio nadređen svim profesorima i učiteljima u školskom okrugu te je uz mnoge ostale obaveze morao npr. u svakoj nižoj gimnaziji izvršiti vizitu najmanje jedanput u dvije godine, a na kraju semestra proučiti izvješća svih ravnatelja i prefekata gimnazija o radu u njihovim ustanovama i osobno se pobrinuti za moguće disciplinske i slične prekršaje.

Na kraju, zgodno je za bolji uvid u funkcioniranje ovih reformi razmotriti svečani govor višeg ravnatelja studija i škola, Nikole Škrleca, održan 11. listopada 1776. godine na prvoj svečanoj sjednici novootvorene Akademije te zapisnik osme svečane sjednice Akademije održane 12. lipnja 1777. godine.

Škrlec u svečanom govoru podržava reformu školstva, nazivajući prethodni isusovački obrazovni sustav barbarstvom skolastičkog cjepidlačenja. Podržava i očiti centralizam u obrazovanju. Naime, profesori su bili podređeni ravnatelju Kraljevske akademije, on Škrlecu kao višem ravnatelju studija i škola, a Škrlec kao član Kraljevskog vijeća, izravno kraljici. Nadalje, Škrlec govori profesorima kako su preko natječaja izabrani samo i jedino zbog vlastitih zasluga. Kaže da su im plaće određene po zaslugi, pa su toliko velike koliko je dovoljno da se, uz profesorski, bezbrižno mogu baviti i znanstvenim radom. Te su plaće ipak bile i osam puta niže od plaća bečkih profesora istog ranga. Škrlec drži da profesore na rad najviše treba poticati duh oplemenjen osjećajem časti, ljubav prema nauci, žeđ za znanjem, težnja za napretkom, njegovanje i širenje znanosti te privrženost zajednici Akademije koju treba doživljavati kao jedno tijelo. Škrlec se dotakao i pedagogije. Savjetovao je profesorima da upoznavanjem sposobnosti i naravi pojedinih učenika te ujedno poticanjem i prilagođavanjem izbjegnu podučavanjem kod učenika izazivati odvratnost. Zaključuje da je najbolje od sve znanosti, koja je toliko opsežna da se nikako sva ne može naučiti u vremenski ograničenom roku studiranja, za poučavanje odabrati ono što nudi veću korist u životu. Gimnazijskim učiteljima Škrlec savjetuje isto. Naime, i njima preporučuje razumno skratiti preopširnu građu predmeta i dodaje da je najbitnije u učenicima razvijati sposobnost prevođenja i oponašanja.

Iz zapisnika osme svečane sjednice Akademije vidi se da su na akademskim sjednicama bili prisutni i profesori Glavne gimnazije. I ovom je sjednicom kao viši ravnatelj studija i škola predsjedao Nikola Škrlec. On je najavio otvaranje tiskara, knjižnica, buduće Akademije znanosti i umjetnosti te dodjeljivanje nagrada za tiskana djela i osiguravanje sredstava za znanstvena putovanja. Sve je to pokrenuo novi plan studija za Ugarsku i njene pokrajine, donesen dva mjeseca nakon te sjednice¹². Škrlec je, dalje, zatražio da mu profesori dostave uobičajenu ispitnu građu kako bi je, ako je slučajno zastarjela, on mogao promijeniti. Sami su profesori tužili učenike zbog izostanaka u pohađanju nastave, nepažnje pri tumačenju i nepostojanosti kod vršenja vjerskih obreda. Tada su točno određene kaznene mjere. Odlučeno je da se izostanci bilježe, a neposlušni opominju. Ako se opomenuti ne bi popravili, javno bi ih trebao opomenuti ravnatelj Akademije, a u krajnje teškom neposluhu trebao bi se oglasiti i viši ravnatelj škola i studija. Dvije su najteže kazne bile opće i lokalno isključenje, o kojima bi se obavezno raspravljalo na akademskoj sjednici. Opće je isključenje podrazumijevalo isključenje iz svih akademija i gimnazija zagrebačkog okruga, a lokalno samo iz mjesne akademije ili gimnazije. Da bi se vjerski obredi propisno vršili, odlučeno je da će učenici za to vrijeme biti pod nadzorom akademskog propovjednika i gimnazijskog katehete.¹³

Stanje u školstvu kakvo je ovdje opisano zatekao je i Adam Baričević, od 1784. do 1790. godine redoviti profesor zagrebačke Glavne gimnazije.

¹² Plan je donesen 22. kolovoza 1777. godine.

Školstvo i numizmatika u pismima Baričevića i Penzela

Iako školstvo i numizmatika nisu glavne teme u pismima korespondencije Baričevića i Penzela, ipak se mnoga mjesta u pismima s njima mogu povezati. Tako se iz pisama doznaje kako je Penzel doživljavao profesorsku dužnost, kako je provodio vrijeme ljetnih i zimskih praznika, kako je zavolio skupljanje starog novca, koje je primjerke novca posjedovao, kako je doživio Napoleonovo osvajanje Kranjske, kako je od Baričevića tražio posao u Hrvatskoj. Baričević nije pisao toliko otvoreno kao Penzel, no ipak pisma i o njemu ponešto odaju, primjerice, kakvo je njegovo mišljenje o Schellerovom¹⁴ rječniku koji se tada u Hrvatskoj koristio za učenje latinskog jezika, te kako su mu pokrali primjerke starog novca i umjetnine skupljene u Sisku. U prilogu ću navesti dijelove tih pisama koje sam s latinskog jezika preveo na hrvatski¹⁵.

Zaključak

Abraham Jakov Penzel i Adam Alojzije Baričević nude mnogo zanimljivoga u svojoj korespondenciji. Iako je u ovom članku naveden samo djelić te korespondencije koji se tematski veže uz školstvo i numizmatiku, iz njega se može dobiti uvid u veliku širinu naobrazbe oba korespondenta i, što je mnogo vrednije, spoznati kakve su otprilike osobe oni bili.

Na prvi se pogled može učiniti da Penzel i Baričević, doduše, pišu o numizmatici, ali da o tadašnjem stanju u školstvu iz njihovih pisama ne doznajemo ništa posebno. No, vrijednost je ovih pisama baš u tome što obojica o školstvu govore spontano, između redaka, i što nam na taj način pružaju one sitnice koje možda same ne mogu sastaviti pravu istinu, ali koje nam itekako mogu pomoći doći do nje.

¹³ Jovanović, Neven: *Nikola Škrlec Lomnički (1729-1799)*, svezak 1, Zagreb, 1999., str.131-149. Isti: *Nikola Škrlec Lomnički (1729-1799)*, svezak 2, Zagreb, 2000., str. 67-87.

¹⁴ Immanuel Johann Gerhard Scheller (1735. - 1803.), pisac više latinsko-njemačkih rječnika od kojih se *Lateinisch-deutsche Handlexikon*, izdan 1792. godine, dugo koristio u gimnazijama.

¹⁵ Pisma korespondencije Baričevića i Penzela spadaju u četvrti svezak Baričevićeve korespondencije koja se pod signaturom II. b. 41 čuva u arhivu HAZU. Sva sam pisma korespondencije Baričevića i Penzela transkribirao i s latinskog jezika preveo na hrvatski, no za potrebe ću ovog članka priložiti samo dijelove tih pisama koji se tiču teme članka.

PRILOZI

HRVATSKI PRIJEVOD DIJELOVA PISAMA IZ KORESPONDENCIJE ADAMA ALOJZIJA BARIČEVIĆA I ABRAHAMA JAKOVA PENZELA

Penzel u pismu Baričeviću, 15. ožujka 1794. godine, iz Ljubljane u Zagreb:

(...) Čim sam ovo napisao, došao je učenik koji mi je donio deset zlatnih novčića Dioklecijana, Valentinijana, Aurelija, Konstantina¹⁶ i ostalih. Ovim je blagom Ljubljana veoma bogata. Sam posjedujem bez gubitka ijednog već više od sto novčića ovdje iskopanih. Molim te reci jesu li žetve ovakve vrste u Hrvatskoj česte ili ne?

Penzel u pismu Baričeviću, 15. listopada 1795. godine, iz Ljubljane u Zagreb:

(...) Jedno je što ću ti ispričati, a poslije ću ići spavati. Bit će tri mjeseca da je ovdje bio plemeniti Mađar, jedan od grofova Szechenyja¹⁷ zajedno sa svojim odgajateljem. Oni su me posjetili i pregledali knjižice, novčiće, zemljopisne karte, mjedene kipove i ostalo što sam u skladu sa svojim imutkom skupio. Vidio je onaj kod mene nekoliko djelca koja se bave Mađarskom i odnio među ostalim, ako se ne varam, tri djelca koja sam od tebe primio. Gubitak nije tako težak i ne bih želio da ga naknadiš. Čitanjem je ispunjena sva moja radoznalost koju sam mogao imati. Kod mene, privatne osobe, knjige bi uvijek bile skrivene, a sad sjaje u najopremljenijoj knjižnici. Naime, ako tko želi skupiti čitavu hrvatsku ili mađarsku knjižnicu, njemu najmanja knjiga za koju drugi, koji o toj stvari ne razmišlja, misli da je treba baciti, može značiti više od zlata. Dao sam i njemu tri od mojih novčića, jednog Trajana s "osvojena Dacija"¹⁸ od kojeg sam se teško odvojio, dok gubitak ostala dva nisam tako teško podnio jer su bili brakteati¹⁹ kojima nisam bogat, niti se trudim da budem bogat.

Baričević u pismu Penzelu, 12. prosinca 1795. godine, iz Zagreba u Ljubljanu:

(...) Grof Szecheny me, kad je bio u Zagrebu, ne samo posjetio, nego je i odnio sa sobom nešto od mojih knjiga koje sam darovao preželjnom mladiću. Nikakvim naporima i molbama nije mogao od mene isposlovati da pokažem novčiće. Ima i uzrok odbijanja. Naučio sam se biti mudar. Prije osam sam godina, ne znam od koga, pretrpio veliku štetu. Neki smatraju da je kriva nevjera sluga. On se po njima zlata i srebra, koje je često gledao kako se pokazuje na zahtjev prijatelja, domogao pretraživši kovčeg u koji sam ih spremio, te je čak mjedene novčiće pokrao i pobjegao. I nije ovo dovoljno. Svjetiljke, pečati, ključevi i ostali spomenici starine među samim ruševnim iskopinama Siscije, kao rukom pruženi, odvučeni na svjetlo i u mom domu smješteni za uživanje znatiželjnika, nestali su u ono vrijeme(...)

¹⁶ Rimski carevi.

¹⁷ Franjo Szecheny (1754. - 1820.) bio je mađarski grof, osnivač narodnog muzeja i knjižnice. U Hrvatskoj je službovao kao *locumtenens Bani*, predsjednik banskog stola i zagrebački veliki župan, te je tada vjerojatno upoznao Baričevića s kojim se družio i dopisivao.

¹⁸ Trajan je bio slavu stekao pokoravanjem Dacije 106. godine naše ere.

¹⁹ Srednjovjekovni novac, četrnaesto stoljeće.

Penzel u pismu Baričeviću, 27. prosinca 1795. godine, iz Ljubljane u Zagreb:

(...) *Poslije sam tvoje pismo primio u ono vrijeme od kojeg prikladnije nikad ne bih mogao. Slavim Saturnalije i znaš da se slugama i djeci, od Bakanalija isključenim, otvara slobodan pristup. Nemam školu, van ne izlazim i široko odlažući drva nad ognjište i živo svjetlo na svjetlost vukući²⁰ dobivam lako i ugodno vrijeme razgovora s prijateljima. Istina je da profesorska dužnost nije ni tako teška, ni strašna da si ne bi drsko prisvojila malen djelić naše dokolice. Bio bih nepošten prema kolovozu, mada je čelo tako izubijano da ne porumeni onome koji tako govori. Pa ipak u vrijeme raspusta, kad se čitav posvetim sebi, pišem radije nego u neko drugo vrijeme. Naime, kad jedanput treba izaći van i kad treba ići u školu, toliko poslova navali: knjige koje se trebaju nabaviti, likovi učenih ljudi u mjed urezani koje treba skupiti, zemljopisne karte koje treba nabaviti, novčići koje treba iskopati. Da se sat satom, a dan danom tjera, i da napokon ništa ne bude. (...)*

Penzelovo pismo Baričeviću od 27. siječnja 1796. godine, iz Ljubljane u Zagreb:

Abraham Jakov Penzel Adamu Baričeviću šalje srdačan pozdrav u Zagreb

Danas u Ljubljani slavimo sajam, najdraži, i tako, kako nekoć kod Rimljana, nije pretoru bilo dopušteno za sajamskih dana općiti s narodom, tako je i naš akademski senat odlučio da za ovih dana nije profesorima dopušteno raditi s učenicima jer su namijenjeni odmoru, što, kako je u većini slučajeva običaj, najveći dio i onih koji poučavaju, i onih koji uče ne koriste toliko koliko zloupotrebljavaju. A ja, glavo najmilija, ne zloupotrebljavam odmor koji sam dobio, nego ga trošim da odgovorim na tvoje pismo na koje, sjećam se, svojim posljednjim nisam dovoljno brižno odgovorio. Naime, koristeći priliku brbljao sam o Gotima tako i toliko da ne bi bio dostatan ni prostor većeg i šireg lista, ni pismima propisane mjere. Udovoljit ću, dakle, muški tvojim pitanjima i već ću do ovih točaka tvoga pisma doći koje sam, sjećam se, šuteći mimošao. A prvo o novčićima - nasladama mojim. U središnjoj Germaniji (ili ako radije želiš grčki, da tako lakše spoznaš domovinu barbara), "u sredini zemlje Kelta" nikad nisam vidio blago ove vrste, osim možda jedno i drugo u knjižnicama koje sam od prve mladosti posjećivao s najvećom revnošću. Dakle, dogodilo mi se da sam, prije nego sam došao u Krakov, vidio nekoliko starih novčića. Ovdje u okrilje vrlo moćne obitelji Soltyk prihvaćen, poslan sam na sastanak s krakovskim dekanom koji si je osim velikog prirodoslovnog muzeja pribavio i neke stare novčiće kojih je broj mogao doseći tristo. Vlasnik je ovog prirodoslovnog muzeja bio tako upućen da ni riječ o starinama nije znao. A u to vrijeme nije u Krakovu bilo nikoga tko bi mogao na kovanici Vespazijana i jedan dijadem²¹ pročitati. Dakle, dekan mi pristupi i zapovijedi mi da mu njegove novčiće poradam, pročitam, opišem, objasnim. Učinio sam ovo kako sam mogao i budući da sam bio potpomognut knjigama i nekakvim predznanjem o starinama opremljen, kako se usuđujem vjerovati, ne baš loše. Ovo je bio moj prvi javni nastup koji se tiče numizma-

²⁰ Usporedi: Horacije: *Carmina*, I, 9, 5-8.

²¹ Ovdje se ne radi o dijademu, već o zrakastoj kruni koja ima vrijednost dupondija. Prvi ju uvodi Neron.

²² Anton Lienhart (1756. - 1795.), slovenski pisac.

tike, tad posve sličan eunusima koji žene čiste, ispituju, prosuđuju, a ipak ih nemaju. Tako sam ja bio posve bez novčića. Ni Šleska, gdje sam poslije živio tri godine i iz koje sam ovamo doputovao, nije u novčićima bogatija od Poljske. Napokon je providnost zapovjedila da razderan i bacan po putovima i službama ovamo stupim nogom. Jedva sam ovdje bio tri dana i evo slučajno kod Lienharta²² (Sad je među blaženima. Mislim da je on na njemačkom napisao Povijest Kranjske.) vidim kovanicu Valentinijana²³. Čeznem za licem meni nepoznata imperatora (Naime, moj Soltyk nije imao nijednog Valentinijana.) i ističem njegova sretnog vlasnika. Što više da govorim? Lienhart se nasmijao i dao mi Valentinijana i znaj da me počastio neizmjernim blagom. Bio mi je običaj ovog Valentinijana stalno nositi u vrećici i posvuda, svima na koje bih naišao, pokazivati. Ljudi su me ismijavali, ali ipak je sad ovaj, sad onaj priložio koji novčić i tako je korak po korak moja riznica polako narasla. Ali, najučeniji, zašto da te ovim tricama dulje zadržavam? Sad imam do tisuću novčića. Nemoj ipak u ovome očekivati neku točnu podjelu ili cjelovitost. Skupio sam novčiće ne kako sam želio, nego kako sam mogao. Pa ipak, najbogatiji sam u srebrnjacima Antonina koje skupljam jedva godinu dana. U mjedi kraljuje Konstantin²⁴ sa svojom i Valentinijanovom obitelji koje, priznajem časno sa stidom, još ne mogu dovoljno dobro razlikovati. Imam Vetranijs²⁵ kojeg smatram najvrednijim u mojoj zbirci, a od tirana Tetrika²⁶, Postumija²⁷ i još jednog koji mi sad odmah ne pada na um i ne da mi se tražiti ga. Osim toga, posjedujem nešto u brakteatima; nadalje srednjovjekovni bakar kovan u Trstu i Akvileji itd., suvremeni novac itd. čega svega sam za ovih jesenjih praznika izradio popis. Ali od tada sam opet do dvjesto novčića sakupio, koje zbog vremenske stiske nije moguće opisati. Čim se ukaže prilika, poslat ću ti svoj popis, a njega trebam čekati jer stvar ne vrijedi toliko da bismo ja ili ti željeli platiti listonošama. A naš će se knjižar Kornius, vrlo pošten čovjek, pobrinuti za priliku. Sad ću popisu dodati i oblik kritičkog popisa koji sam počeo pisati i o kojem očekujem tvoj jasan i iskren sud, bez žuči kako se i pristoji, ali i bez ikakvih laskavih riječi.

Molit ću, kakav je čovjek vaš Dombaj²⁸? Ja sam ga pitao nešto o slavenskim stvarima, to jest o onim narječjima slavenskog jezika koja se govore u pokrajinama podložnim carstvu Turaka. Dodao sam i nešto istočnjačkog teksta pisanog arapskim slovima koji sâm, manje naviknut na istočnjačka pisma, premda tiskana čitam, nisam mogao pročitati. Molim te, moj Baričeviću, tako ti tvog prijateljstva, da mi, ako ih ne bi želio objasniti, uručena vrati natrag. A od tebe postojano molim da najmanjim troškom obaviš put onome koga si obogatio hrvatskim darovima da nešto može doznati o

²³ Osnova je Valentinijanova novca zlato kojem je dodan bakar.

²⁴ Konstantin I. uvodi 324. godine novi novčani sustav. Najmanje su vrijedni novci u tom sustavu bili mjeđeni.

²⁵ Vetranijs, rimski car od 1. ožujka do 25. prosinca 350. godine. Kovao je u Sisku.

²⁶ Imperator Caesar Gaius Pius Esuvius Tetricus Augustus, posljednji vladar Galskog carstva, vladao do 275. godine.

²⁷ Imperator Caesar Marcus Cassianus Latinius Postumus Pius Felix Invictus Augustus, 260. godine osnovao Galsko carstvo. Iskovao je cijelu seriju novaca s prikazom Heraklovih podviga.

²⁸ Franz von Dombay (1758. - 1810.), rodio se i umro u Beču, no dugo je živio u Zagrebu. Bio je poliglot i za života priznati orijentalist. Prisno se družio s Baričevićem.

slavonskom i dalmatinskom jeziku. Kako pišeš, sam si bio u Sisku, pa ima li ondje ili gdje god drugdje pošten knjižar kome bih mogao predati pisma u vezi s ovom stvari? Nadalje: Postoje li knjige pisane na bugarskom ili bosanskom jeziku? Razlikuje li se jezik ovih pokrajina od hrvatskoga i u čemu se razlikuje? Gramatiku Korniga²⁹ o kojoj pišeš željno iščekujem i želim da ju dodaš onom svesku kojeg si meni namijenio. Ipak ne želim da misliš da me napustio svaki stid. Ne očekujem ju badava (premda bi mi tvoji darčići bili najdraži), nego molim te reci cijenu koju ću lako isplatiti preko Kornija knjižaru vašeg biskupa. Platiti ću rado, veseo i vrlo zahvalan.

Ti si, jadniče, zbog nevjere gadnoga sluge izgubio novčiće, a ja sam za ovih praznika za pedeset forinata kupio dva globusa. Sluga, odveć blizu primaknuvši svjetiljku, jedan od njih nije spalio, pa ipak ga je gadno nagrdio.

Željno iščekujem pisma Katančića³⁰ ne baš zbog njegove dužnosti, (Naime, ako želi odgovoriti meni po mjeri, ne treba odgovarati sljedećih godinu dana.) nego zbog njegove uljudnosti. Možda će ubaciti i svoj primjerak, kad već s ostalim djelcima to ne oklijeva činiti. Učini, ako možeš, da Blašković³¹, ako ga moje pismo ne naljuti, pošalje ostale sveske "Ilirske povijesti", kako sam i prijašnji svezak primio njegovom dobrohonošću. Zdravo, moj Baričeviću, i preporučam ti se sav! Ljubljana, 27. 1. 1796.

Penzel u pismu Baričeviću, 30. siječnja 1797. godine, iz Ljubljane u Zagreb:

(...) Vrlo je draga ona stranica osobito jer sam iz nje doznao da je u vašim školama čest Schellerov rječnik, a zbog toga se mnogo veselim, premda sam se najmanje usudio nadati. Naime, ja mislim da nijedna knjiga za učenje latinskog jezika nije korisnija od nje. Ja sa Schellerom nisam ni u kakvoj vezi niti sam mu ikad slao pisma, ali ipak ne znam nikoga tko bi tako se slažući sa mnom mogao pisati o učenju latinskog jezika i o čitanju klasičnih autora. Razlog ove stvari treba tražiti u zajedničkom učitelju kojim smo se koristili. Naime, Scheller je proizašao, premda je dvadesetak godina stariji od mene, iz iste škole Ernestove³² iz koje sam i ja izašao. (...)

Baričević u pismu Penzelu, 16. veljače 1797. godine, iz Zagreba u Ljubljanu:

Abrahamu Jakobu Penzelu Adam Baričević šalje srdačan pozdrav u Ljubljanu. Mnogo mi je toga, također ugodno spoznaji, ispričalo tvoje pismo uručeno 7. veljače. Među ostalim razveselilo me što si dodao da ste ti i Scheller izašli iz iste škole Ernesta. Germanija je imala malo njih u nauci, a jedva jednog u rječitosti koji bi se s njim mogli mjeriti. A Scheller je, silno učen čovjek, kako veli Gelijs, za dublju spoznaju latinskog jezika i razumijevanje starih autora mnogo pridonio, što je meni koji pouča-

²⁹ Kroatische Sprachlehre, oder Anweisung für Deutsche, die kroatische Sprache in kurzer Zeit gründlich zu erlernen... Herausgegeben von Franz Kornig, Lehrer der bürgerlichen Erziehungsschule an der königlichen Hauptschule zu Agram (1795.).

³⁰ Matija Petar Katančić (1750. - 1825.), hrvatski pjesnik latinist.

³¹ Andrija Blašković, pisac znanstvenopovijesnih djela na latinskom.

³² Vjerojatno Fakultet teologije i filologije u Leipzigu.

³³ Anton Bernolak (1762. - 1813.): Slovar Slovenski... seu Lexicon Slavicum (Bohemico-Latino-Germanico-Ungaricum).

vam djecu, zahvalan priznajem, mnogo koristilo. Premda njegov Rječnik u grčkim riječima šepa, nije baš da je bez pohvale. Ne usuđujem se djelo Bernolaka³³ prosuđivati prije nego izađe, niti to želim uspoređivati. Napokon, naučio sam na svoju štetu znati. Često sam se pokajao što sam kupio knjigu koju nije vrijedilo kupiti. I ti se možeš u to samo uvjeriti, iz lista tebi poslana, da je meni jasno. Uostalom, pobrinut ću se da ti izdano djelo brzo stigne. (...)

Penzel u pismu Baričeviću, 1798. godine, iz Ljubljane u Zagreb:

(...) Samo se bojim da sam pothvat započeo pod lošim, umjesto dobrim, značenjima. Naime, evo Kranjska je već, tolika kolika je, francuska, i škole su, što me jače dira, zatvorene. Čujem da se trebaju otvoriti odmah nakon Uskrsa, a nije ih uopće ni trebalo zatvarati. Ipak pomalo sumnjam. Budući da mnogi od učenika tako reći naopako žive od stipendija, koje se prije odlaska Francuza uopće neće isplaćivati, smatram da će svi oni odseliti u Zagreb, Graz, Beč, gdje se mogu i svojim plaćama koristiti i više se baviti znanstvenim radom. Ako se to dogodi i čim budem vidio da ću ovdje morati čitavo ljeto provesti bez učenika, ostavit ću i ja Francuze i doći ću u grad Zagreb da ljeto provedem ondje ili u kojem drugom gradu Ugarske ili Slavonije. Nekakvo znanje novijih jezika: francuskog, talijanskog, engleskog, pripravit će mi možda hranu kod tvojih. Tako me bogovi voljeli, ne mogu ovdje čitavo ljeto živjeti bez plaće. Naime, nemam ništa spremljeno ni u novčaniku, ni u škrinji. A ti učini što bi trebalo, piši mi odobravaš li po tvom računu ovu moju namjeru ili ne! Da ne poduzmem ovaj put i da poslije mislim da je moj položaj u Zagrebu još gori nego ovdje gdje živim. Međutim, nadat ću se boljem. (...)

Penzel u pismu Baričeviću, 6. lipnja 1798. godine, iz Ljubljane u Zagreb:

(...) Uklonjen sam od svoje časti bez ikakve putnine, bez plaće. Zašto? Ovo neću reći jer nitko neće suditi u vlastitom slučaju i meni se teškom žuči nadimlje jetra³⁴. Dakle, bolje je suzdržati se. Pa ipak, prijatelju moj, ima li u Zagrebu plemenit Hrvat koji želi pedagoga svojoj djeci, učinit ćeš mi veliku uslugu, ako me preporučiš. Glazbom ne vladam, ali francuski, talijanski i engleski pišem i govorim. (...)

BIBLIOGRAFIJA

1. Dukat, Vladoje: *O književnom i naučnom radu Adama Alojzija Baričevića* (1756-1806), Rad JAZU, 1921., 224, str. 75-97.
2. Dukat, Vladoje: *Korespondencija Abrahama Penzela i Adama Baričevića*, *Narodna starina*, 3(1924), str. 29-36.
3. Dukat, Vladoje: *Korespondencija Adama Alojzija Baričevića*, Rad JAZU, 1932., 243, str. 127-178.
4. Kombol, Mihovil: *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, 2. izdanje, Matica hrvatska, Zagreb, 1961., str. 323-396.

³⁴ Usporedi: Horacije: *Carmina*, I, 13, 4.

5. Jovanović, Neven: *Nikola Škrlec Lomnički (1729-1799)*, svezak 1, Zagreb, 1999., str. 131-149.
6. Jovanović, Neven: *Nikola Škrlec Lomnički (1729-1799)*, svezak 2, Zagreb, 2000., str. 67-87.
7. Kolumbić, Nikica: *Hrvatski biografski leksikon*, 1 A-Bi, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1983., str. 460-462 (Baričević, Adam Alojzij).
8. Perić, Olga: Baričevićev "Mali komentar o latinskom jeziku", Adamus Aloysius Barichevich: *Commentariolum de linguae Latinae fatis, Latina et Graeca*, broj 20, Zagreb, 1982., str. 124-128.
9. Baričević, Adam Alojzije: *Fasciculus IV. Epistolarum ad diversos ab anno 1793. usque 1800*, arhiv HAZU, sign. II. b. 41.

Luka Vukušić, Zagreb

(Summary)

ADAM ALOJZIJE BARIČEVIĆ AND ABRAHAM JAKOV PENZEL – TEACHERS FROM THE END OF 18TH CENTURY

In the article the author publishes a part of the correspondence of two teachers from the end of the 18th century – Adam Alojzije Baričević and Abraham Jakov Penzel, which is kept in the Archives of the Croatian Academy of Sciences and Arts. Chosen parts are related to education system and coin collecting and are from the time when Adam Alojzije Baričević was permanent teacher of Main Comprehensive School in Zagreb (1784 – 1790) and Abraham Jakov Penzel a secondary school teacher of poetry in Ljubljana (1793 – 1798). With the insight into teachers' biographies and representation of education reform in Croatia in 1776 we can get information on teachers' education and education system in the 18th century.

Key words: Baričević, Alojzije Adam, Penzel, Abraham Jakov,
history of education, teachers, correspondence, coin collecting,
Croatia, 18th century